

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سمینار شیوه‌های تدوین و ارائه

دکتر همت مدرزاد، مضامین علمی دانشگاه

دکتر صدیقه صابحی (دکترای دانش آموخته)

محمد قنبری

ساری

۱۳۹۳

سرشناسه : محمدنژاد، همت، ۱۳۵۴-
 عنوان و نام پدیدآور: سمینار؛ شیوه‌های تدوین و ارائه/ همت محمدنژاد، صدیقه صالحی، محمد قنبری.
 مشخصات نشر : قائمشهر: مهرالنبی، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری : ۱۴۰ ص: مصور، جدول، نمودار.
 شابک : ۸۰۰۰۰ ریال: ۶۷-۰-۲۹۰۷-۹۶۴-۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۳۶.
 موضوع : نگارش علمی و فنی — آثار علمی و فنی
 موضوع : کنفرانس‌ها و کنگره‌ها
 شناسه افزوده : صالحی، صدیقه، ۱۳۴۹-
 شناسه افزوده : قنبری، محمد، ۱۳۵۲-
 رده‌بندی کنگره : ۸۰۰۰۰ / م ۳۲۵ / ۲۳۶۹ LB
 رده‌بندی دیویی : ۸۰۰ / م ۳۲۵ / ۲۳۶۹
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۷

استشارات مهرالنبی

سمینار: شیوه‌های تدوین و ارائه

- ☒ دکتر همت محمدنژاد - دکتر صدیقه صالحی - محمد قنبری
- ☒ ویراستار و صفحه آرا: رقیه مهدوی
- ☒ طرح روی جلد: محمد قنبری ۰۹۳۶۰۹۴۱۳۵۲
- ☒ ناشر: مهرالنبی. ۰۹۱۱۲۲۶۸۵۵۷ قائمشهر- خ شهید چمران- کوی یاس (سرعج)
- ☒ پلاک ۲۰. < mehronnabi@yahoo.com >
- ☒ نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۳
- ☒ قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه
- ☒ شابک: ۶۷-۰-۲۹۰۷-۹۶۴-۹۷۸
- ☒ قیمت: ۸۰۰۰ تومان

خداوند نیکوتر از کلام و قبیح‌تر از کلام چیزی، خلق نکرده است: به وسیله کلام است که صورت‌ها نورانی یا سیاه می‌شود. (امام علی علیه السلام، وسائل‌الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۹۳)
مبادا سخن زشت بر قلم و زبان رانی؛ زیرا زشت‌سخنی سبب می‌شود که افراد پُست در کنارت بمانند و افراد گرامی از تو بیزار شوند. (امام علی علیه السلام، غررالحکم، حدیث ۲۷۲۲)

«اگر شخصی ... فتگر نامیده می‌شود، باید همان‌گونه خیابان‌ها و معابر را جارو کند که میکمل/نثر نقاشی می‌کرد. بهروز صفونی می‌ساخت و شکسپیر شعر می‌سرود. او باید آن‌گونه خیابان‌ها را جارو کند که تدیس‌ها را جودا آسمانی و زمینی مکتی کنند و بگویند: اینجا رفتگری کار می‌کرد که کارش را خوب انجام می‌داد» (مرتین اوتزکینگ)
مؤلفان کتاب نیز کار خود را به این آرزو شروع می‌کنند که مصداق این جمله‌ی زیبا باشند و در انجام وظایف خود نهایت توانشان را به کار می‌گیرند تا شما خواننده‌ی گرامی، لحظات گران‌قدر خود را - با مطالعه‌ی این کتاب - سزاوار بهر لذت و لذت سازید.
با این همه، ما خود را از بهتر شدن کارمان بهر وسیله‌ی ممکن و نظرات‌تان را معیاری ارزشمند برای توجه و ارزیابی کار خود می‌دانیم؛ چراکه این آرزو مایه‌ی بهتر شدن کارمان و در نتیجه رضایت بیشتر شما فرهیختگان خواهد بود.

برای این منظور می‌توانید در www.tamoszo.blogfa.com یا با آدرس math.golshein@yahoo.com ما را از انتقادات و پیشنهادات خود آگاه سازید.
نشر: محمد قنبری

فهرست

۱۳ *پیشگفتار

بخش اول: سمینار و اقدامات قبل از ارائه

فصل اول: آشنایی با درس سمینار

۲۱ ۱-۱: سمینار

۲۱ ۲-۱: سرفصل مطالب درس سمینار

۲۲ ۳-۱: مراحل انجام کار سمینار

۲۴ ۴-۱: بخش‌های یک سمینار

فصل دوم: انتخاب موضوع سمینار

۲۷ *مقدمه

۲۷ ۱-۲: ویژگی‌های یک موضوع مناسب تحقیق

۳۱ ۲-۲: شناسایی و بیان مسئله تحقیق

۳۲ ۳-۲: رده‌بندی سؤال‌های تحقیق

۳۳ ۴-۲: ملاحظات در تعیین موضوع سمینار

۳۷	فصل سوم: مطالعات اکتشافی و جمع‌آوری مطالب
۳۷	مقدمه
۳۸	۳-۱: بررسی منابع
۳۹	۳-۲: فرایند بررسی پیشینه‌ی تحقیق
۴۰	۳-۳: گردآوری داده‌ها
۴۰	۳-۳-۱: روش‌های تحقیق
۴۱	۳-۳-۱-۱: دسته‌بندی تحقیقات بر حسب هدف
۴۲	۳-۳-۱-۲: دسته‌بندی تحقیقات بر حسب نحوه‌ی گردآوری داده‌ها (طرح تحقیق)
۴۸	۳-۳-۲: چگونگی انتخاب روش تحقیق
۴۸	۳-۳-۳: ابزارها و روش‌های اندازه‌گیری (جمع‌آوری داده‌ها) تحقیق
۴۹	۳-۳-۳-۱: پرسش‌نامه
۵۵	۳-۳-۳-۲: مصاحبه
۵۶	۳-۳-۳-۳: مشاهده

بخش دوم: شیوه‌های تدوین و ارائه

۵۹	فصل چهارم: گزارش سمینار (ارائه کتبی)
۵۹	مقدمه

۶۰	۱-۴: خصوصیات ارائه کتبی
۶۰	۲-۴: انواع ارائه‌ی کتبی
۶۱	۳-۴: مراحل آماده‌سازی
۶۲	۱-۱-۴: شناسایی منبع
۶۲	۲-۳-۴: ارزیابی منبع
۶۳	۳-۳-۴: تهیه طرح اولیه متن اصلی
۶۴	۱-۳-۳-۴: کسب اطلاعات
۶۴	۲-۳-۳-۴: ارزیابی دوباره منبع
۶۴	۳-۳-۳-۴: روشهای یادداشت‌برداری
۶۵	۴-۴: تولید متن اصلی
۶۵	۱-۴-۴: روش کار در تولید متن اصلی
۶۶	۲-۴-۴: روشهای بسط مطلب یا پرداختن به موضوع
۶۸	۳-۴-۴: کنترل کمی و کیفی متن
۶۸	۱-۳-۴-۴: کنترل کمی پاراگراف
۶۹	۲-۳-۴-۴: کنترل کیفی پاراگراف

۷۰	۵-۴: برخی نکته های نگارش فارسی به سبک جدا نویسی
۷۴	۶-۴: تنظیم ساختار سه بخشی
۷۴	۱-۶-۴: اجزای بخش آغازین در یک ارائه کتبی
۷۵	۲-۶-۴: ۱: برای بخش اصلی
۷۵	۱-۶-۴: ۱: اجزای در یک ارائه کتبی
۷۵	۷-۴: شرح برخی اجزای نهایی سه گانه بالا
۷۶	۱-۷-۴: پاورقی
۷۶	۱-۱-۷-۴: هدف پاورقی
۷۷	۲-۷-۴: چکیده مؤلف
۷۷	۱-۲-۷-۴: اهداف چکیده نویسی در معنای گسترده
۷۸	۲-۲-۷-۴: در نوشتن چکیده مؤلف، نکات زیر باید رعایت
۷۸	۳-۷-۴: خلاصه
۷۹	۴-۷-۴: نتیجه (گیری)
۸۱	فصل پنجم: ارائه شفاهی
۸۱	۱-۵: ارائه شفاهی
۸۱	۲-۵: خصوصیات

۸۲	 ۳-۵: انواع ارائه شفاهی
۸۳	 ۴-۵: خصوصیات سخنرانی علمی - فنی
۸۴	 ۵-۵: اقداماتی که قبل از ارائه سمینار باید انجام دهید
۸۴	 ۵-۵: روش ارائه یک سمینار
۸۵	 ۱-۶-۵: انتخاب سخنران علمی (سمینار)
۸۸	 ۲-۶-۵: شیوهی ارائه سمینار
۸۹	 ۱-۲-۶-۵: خصوصیات ارائه سمینار
۹۰	 ۲-۲-۶-۵: شیوهی رفتار ارائه کنندگان
۹۳	 ۳-۶-۵: بهره‌گیری از امکانات دیداری - شنیداری
۹۳	 ۱-۳-۶-۵: محتوای نمایه ها
۹۴	 ۲-۳-۶-۵: مزایای استفاده از تصاویر
۹۵	 ۳-۳-۶-۵: ظاهر نمایه ها
۹۶	 ۴-۳-۶-۵: جلوه‌های ویژه در نمایه ها
۹۶	 ۵-۳-۶-۵: جلب توجه کردن
۹۷	 ۶-۳-۶-۵: رعایت سادگی
۹۷	 ۷-۳-۶-۵: زمان ارائه و سخنرانی

۹۸	 ۵-۶-۳-۸: نیایدها
۹۹	 ۵-۶-۳-۹: در پایان ارائه
۹۹	 ۵-۴-۱: پرسش و پاسخ
۱۰۱	 ۵-۴-۲: توجه
۱۰۲	 ۵-۷: توصیه‌ها
	بخش سوم: چارچوب پایان‌نامه و مقاله علمی
۱۰۷	 فصل ششم: تدوین پایان‌نامه
۱۰۷	 ۶-۱: طرح پیشنهادی تحقیق (پروپوزال)
۱۱۰	 ۶-۲: نحوه نگارش پایان‌نامه
۱۱۱	 فصل‌های پایان‌نامه
۱۱۱	 فصل اول: کلیات تحقیق
۱۱۲	 فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق
۱۱۴	 فصل سوم: روش‌شناسی تحقیق
۱۱۴	 فصل چهارم: طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۱۵	 فصل پنجم: خلاصه، بحث و نتیجه‌گیری تحقیق
۱۱۹	 ۶-۳: شیوه‌ی ارزیابی پایان‌نامه
۱۲۵	 فصل هفتم: تهیه مقاله علمی
۱۲۵	 *مقدمه
۱۲۶	 ۷-۱: انواع مقاله
۱۲۶	 ۷-۱-۱: مقاله‌ی پژوهشی اصیل

۱۲۶		۲-۱-۷: مقاله‌ی تحلیلی
۱۲۶		۳-۱-۷: مقاله‌ی تألیفی
۱۲۶		۴-۱-۷: مقاله‌ی مروری
۱۲۶		۵-۱-۷: مقاله‌ی مروری
۱۲۷		۲-۷: ساختار مقاله علمی
۱۳۰		۱-۲-۷: چند نکته در مورد مقاله علمی
۱۳۱		۳-۷: داوری و چاپ مقاله علمی
۱۳۳		۱-۳-۷: فرایند انتخاب نشریه و ارسال
۱۳۶		منابع

فهرست شکل‌ها و جدول‌ها

- شکل ۵-۱: نمودار میزان توجه مخاطب در سخنرانی ناساختمند و ساختمند ۸۷
- شکل ۵: تأثیر امکانات دیداری - شنیداری در میزان دریافت مخاطب ۹۴
- جدول ۳-۱: نکات تدوین پرسش نامه ۵۳
- جدول ۶-۱: نمونه فرم ارزیابی طرح پیشنهادی تحقیق (پروپوزال) ۱۰۹
- جدول ۶-۲: نحوه نگارش بیان نام دانش‌آشناسی ارشد ۱۱۷
- جدول ۷-۱: فرم داوری مقاله علمی - پژوهشی ۱۳۲

پیشگفتار

به نام توان بخش هر ناتوان خداوند بخشنده‌ی مهربان

یاد و نام رب العالمین آغاز می‌کنیم و گواهی می‌دهیم به وحدانیتش و رسالت آخرین رسولش به ولایتش و شاکریم او را که توفیق داد این کتاب را به زیور طبع آراسته کنیم.

حیات بر سه اساس ولایت او با سایر جانداران در ایمان، اندیشه، دانش، اخلاق و قدرت بیان اوست. این که انسان بتواند آنچه در فکر و ذهنش می‌گذرد را بنویسد و به زبان آورد خود یکی از نعمات الهی و از ستاینه‌های قدرت خداست.

از روزی که انسان به نیروی سخن‌انگیز کلام و ارتباط کلامی و نوشتاری پی‌برد، همیشه تمایل داشته بتواند از این قدرت در میان هموعان خود استفاده کند و با جادوی سخن و قلم خود، دیگران را تحت تأثیر قرار دهد. سیر تاریخی دولت‌ها نیز نشان‌دهنده‌ی این است که همواره نخبگان و مدیسمندان علمی در هر حکومتی با برگزاری نشست‌هایی، با اعتقاد به خردگرایی اجتماعی، راه کارهای خود را در بهبود شرایط و مدیریت بحران، به مشورت می‌گذاشتند که این رویکرد در واقع مایه‌ی مصلحت و با توجه به عطش نسل جدید بشری در دستیابی به بیکرانه‌های علم، قالب کرده‌های مینارها و کنفرانس‌ها را به خود گرفته است که با توجه به موضوع مطرح شده، نام و شرح این خاص و تعریف شده‌ای را به خود اختصاص می‌دهد.

امروزه در کشورهای پیشرفته‌ی جهان، هنر خوب سخن گفتن، نه تنها یک عامل رشد و پیشرفت به شمار می‌آید. اهمیت مهارت نوشتاری و گفتاری _ به ویژه نزد اهالی علم _ کاملاً آشکار است. لازمه‌ی کسب این مهارت‌ها آن است که هر کس در مراحل تحصیل، درست گفتن، درست خواندن و درست نوشتن را به خوبی فراگیرد و آن را با

ارزش ببندارد. برای کسب مهارت در شیوه‌ی ارائه مطالب علمی به ویژه در ارائه‌ی کتبی، انجام تمرینات مناسب و کافی، لازم است. دانشجویان و محققان باید: منابع را بخوانند، بفهمند، بیندیشند، به قلم خود بنویسند، ویرایش کنند، ساختار مناسب را به نوشته بدهند و ... و ارائه کنند.

با توجه به اهمیت کسب این مهارت‌ها، وجود منابع علمی مناسب که علاقمندان و فعالان در این زمینه را تقویت و یاری نماید، ضروری است. در حال حاضر منابع فارسی موجود در کشورمان با موضوع سمینار و شیوه‌های تدوین و ارائه‌ی آن، اندک است. مجموعه حاضر کوششی است برای گسترش این خلاء و افزودن بر غنای منابع علمی در این زمینه و از آنجایی که انجم موفقیت یک سمینار، نیاز به عمل در چارچوب مشخص و تعریف شده‌ای دارد این مجموعه سعی دارد آسودگی را در حد مقدور معرفی نماید و روش‌های تدوین و ارائه‌ی واحد سمینار را بشناساند تا هر کس و به ویژه هر دانشجویی در هر شرایطی بتواند به سادگی از آن سود جوید و در زمانی اندک به نفع بسیاری انسجام کلام و نوشتار خود بیفزاید. مسلم است که هر کوشش دیگری در این راستا چه در گذشته و چه در آینده ستودنی است.

در این جا به همه کسانی که در هر رشته و هر جغرافیا، در این زمینه قلم زده‌اند، ادای احترام می‌کنیم.

هدف و مخاطبان کتاب

کتابی که هم‌اکنون پیش روی شما قرار دارد همان‌طور که از عنوانش پدید می‌آید، مباحث اصلی و کلی در سمینار و شیوه‌های تدوین و ارائه شفاهی آن را ارائه می‌دهد. مطالعه‌ی این کتاب، شما خواهید توانست با سمینار بیشتر آشنا شوید و اهمیت و جایگاه آن را بهتر درک کنید. این کتاب شما را برای ارائه‌ی یک سمینار موفق و نیز انجام موفقیت‌آمیز پایان‌نامه و شیوه‌ی نگارش مقالات علمی آماده می‌کند.

این کتاب برای استفاده در درس سمینار، از درس‌های رشته تکنولوژی آموزشی (فناوری آموزشی) و رشته‌های همسایه با آن، نوشته شده است؛ اما گمان می‌بریم که هر کسی که یک دوره دانشگاهی را می‌گذراند و یا گذرانده باشد، باید از مطالبی که در این کتاب آمده است، آگاه باشد. در این کتاب سعی می‌شود دانش و مهارتی به خواننده‌ی خواهان منتقل شود که در کتاب آن‌ها در زمانه کنونی دیگر گریزناپذیر است: دانش و مهارت ارائه‌ی کتبی و شفاهی (نوشتاری و گفتاری) در زمینه‌های علمی.

با توجه به سرفصل‌های مطرح شده در این کتاب، می‌توان از آن:
 الف) جهت تدوین دوره‌های آموزشی آشنایی با ارائه سمینار، پایان‌نامه نویسی و کارگاه‌های آموزش روش‌های علمی (مقاله نویسی) استفاده نمود.
 ب) برای فراگیری مبحث نوشتن ارائه یک سمینار علمی و پایان‌نامه به صورت خودخوان بهره‌گیری نمود.

ساختار کتاب

کتاب حاضر از سه بخش و هفت فصل تشکیل شده که به این ترتیب است:

بخش اول (سمینار و اقدامات قبل از ارائه.

این بخش شامل فصل‌های زیر است:

فصل اول: آشنایی با درس سمینار

فصل دوم: انتخاب موضوع سمینار

فصل سوم: مطالعات اکتشافی و جمع‌آوری مطالب

بخش دوم (شیوه‌های تدوین و ارائه.

این بخش شامل فصل‌های زیر است:

فصل چهارم: گزارش سمینار (ارائه کتبی)

فصل پنجم: ارائه شفاهی

بخش سوم (پارادوکس پایان‌نامه و مقاله علمی.

این بخش شامل فصل‌های زیر است:

فصل ششم: تدوین پایان‌نامه

فصل هفتم: تهیه مقاله علمی

لازم به ذکر است که محتوای همه فصل‌ها با توجه به این نکته نگاشته شده است که دانشجویان عزیز درس‌های «روش‌های آماری»، «علوم تربیتی» و «روش‌های تحقیق پیشرفته در علوم تربیتی» را گذرانده‌اند و نسبت به این درس با آگاهی دارند.

سپاسگزاری

نخست خداوند متعال را سپاسگزاریم که ما را در سایه الطاف همیشگی خود در تألیف کتاب حاضر یاری داد. پس از آن از زحمات همه کسانی که در تولید این مجموعه کمک کردند صمیمانه سپاسگزاری می‌کنیم. بدون شک نام‌بردن از همه آن‌ها ممکن نیست چرا که علاوه بر تعداد افرادی که در چاپ این کتاب دست داشتند، بسیاری از آن‌ها را ما نیز نمی‌شناسیم. لذا تنها می‌توانیم از آن‌ها بدون این که نام و شهرتشان را بدانیم تشکر کنیم.

امیدواریم که همکاری و زحمات آن‌ها مورد عنایت خداوند متعال قرار گیرد. از خانم رقیه مهدوی که کار بازخوانی، ویراستاری و صفحه‌آرایی این مجموعه را عهده‌دار بودند، صمیمانه سپاسگزاری می‌نماییم.

کوشش بسیاری انجام شده که تدوین و چاپ این کتاب با دقت همراه باشد. برغم کمبودها ممکن است نکاتی وجود داشته باشد که بتوان آن‌ها را بهبود بخشید. امید است همکاران محترم، دانشجویان و همه کسانی که این کتاب را مورد استفاده قرار می‌دهند، مؤلفان را نسبت به این کتاب آگاه سازند.

همیشه قامت‌تان استوار

چهره‌ی تان شاداب

و کلام‌تان نافذ باد.

... و حمدنژاد، ص. صالحی، م. قنبری

سال ۱۳۹۲، نوزدهم آذرماه